

Alaikäisten urheilijoiden väkivaltakokemukset ja niihin puuttuminen

HAKUSANAT: urheiluväkivalta, lapsen oikeudet, oikeusturva, urheiluoikeus

1. Johdanto

Tarkastelemme artikkelissa alaikäisten väkivaltakokemuksia ja niihin puuttumista urheilussa. Käytämme artikkelissa termiä ”väkivalta” sateenvarjokäsitteenä, joka kattaa kaiken lapsen fyysisen ja henkisen vahingoittamisen, laiminlyönnin, välinpitämättömän tai huonon kohtelun tai hyväksikäytön riippumatta tekojen vakavuudesta, tahallisuudesta tai toistuvuudesta.¹ Rajaamme tarkastelun ulkopuolelle väkivallan, jossa on kyse ”lajiin kuuluvasta” väkivallasta lajeissa, joiden omat säännöt sallivat fyysisen kontaktin.² Alaikäisillä tarkoitamme Suomen lainsäädännön mukaisesti alle 18-vuotiaita (laki holhoustoimesta 442/1999, HolhTL, 2 §) ja viittaamme heihin artikkelissa termeillä ”lapsi” tai ”nuori”.³

Urheilijoiden kohtaama erilainen ja eriasteinen väkivalta on viime vuosina ollut enenevässä määrin uutisoinnin ja julkisen keskustelun kohteena sekä

* Virve Toivonen, OTT, VT, dosentti, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto – Antti Aine, OTT, VT, professori, Helsingin yliopisto ja Turun yliopisto. Artikkelin kirjoitettu osana OKM:n rahoittamaa Urheilijan hyvinvointi, kaltoinkohtelu ja oikeusturva -tutkimushanketta. Kiitämme yliopistotutkija Yaira Obstbaum-Federlaytä ja tohtorikoulutettava Jatta Muhosta tuesta empiirisen aineiston analyysissa.

1. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artikla. Ks. myös artiklaa koskeva YK:n lapsen oikeuksien yleiskommentti No 13 (2011), Lapsen oikeus olla joutumatta väkivallan kohteeksi, kohta 4.
2. Ari-Matti Nuutila, Urheiluvahingot rikosoikeuden kannalta, s. 28–43 teoksessa *Urheilu ja oikeus* 1999. Urheiluoikeuden yhdistys 1999, s. 28–43.
3. Käyttäytymis- ja lääketieteissä nuoruuden ikävuosiin perustuvat määritelmät ovat usein ajoittuneet ikävuosien 12–22 ja 10–19 välille. Hiljattain kulttuuristen muutosten ja neurotieteen viimeimpien tulosten perusteella on esitetty nuoruuden yläikärajan nostamista 24 vuoteen saakka. Susan M. Sawyer – Peter S. Azzopardi – Dakshitha Wickremarathne – George C. Patton, *The age of adolescence. The Lancet Child & Adolescent Health* 2(3) 2018, s. 223–228. Lainsäädännössä nuorten ikärajaviidakko on epäohdonmukainen, ja ikäraja on liukuva eri laeissa. Nuorella voidaan viitata esimerkiksi alle 29-vuotiaisiin (nuorisolaki 1285/2016, 3 §), 18–24-vuotiaisiin (lastensuojelulaki 217/2007, LSL 6 §) tai 16–20-vuotiaisiin (laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutetuksista ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005, 20 §).

Suomessa että kansainvälisesti.⁴ Aihe on herättänyt myös tutkijoiden mielenkiinnon. Tutkimusten mukaan urheilussa esiintyy eriasteisesti eri väkivallan muotoja. Erityisesti fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa koskevat tapaukset saavat usein näkyvyyttä mediassa, ja alkuun myös tutkimus keskittyi niihin.⁵ Viimeaikaisten tutkimusten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että henkinen väkivalta olisi yleisin urheilijoiden kohtaama väkivallan muoto.⁶ Henkinen väkivalta on käyttäytymistä, johon ei sisälly kontaktia mutta joka vahingoittaa tai saattaa vahingoittaa henkilön hyvinvointia (fyysistä tai psyykkistä), turvallisuutta tai kehitystä. Kolme yleisintä henkisen väkivallan muotoa ovat fyysinen (esimerkiksi esineiden heittäminen) tai sanallinen väkivalta (esimerkiksi huutaminen tai nimittely) sekä huomion tai tuen kieltäminen urheilijoilta.⁷ Väkivalta koskettaa kaikkea urheilua ja kaikkia urheilijoita, vaikka huippu-urheilussa ja määrättyissä lajeissa väkivaltaa näyttääkin esiintyvän enemmän.⁸ Erityisen haitallista väkivalta on alaikäisille, joiden fyysinen ja henkinen kehitys on vielä kesken, ja väkivallan vaikutukset voivat siksi olla vakavia ja pitkäkestoisia.⁹

4. Ks. kokoavasti esim. Päivi Berg – Kati Lehtonen – Mikko Salasuo, ”Siitä on pikemminkin vaiettu” – Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto 2020.
5. Ashley Stirling, Definition and constituents of maltreatment in sport: establishing a conceptual framework for research practitioners. *British Journal of Sports Medicine* 43(14) 2009, s. 1091–1099; Emma J. Kavanagh, *The Dark Side of Sport: Athlete Narratives of Maltreatment in High Performance Environments*. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements of Bournemouth University for the degree of Doctor of Philosophy 2014, s. 28–44; Kristine Fortier – Sylvie Parent – Genevieve Lessard, Child maltreatment in sport: smashing the wall of silence: a narrative review of physical, sexual, psychological abuses and neglect. *British Journal of Sports Medicine* 54(1) 2020, s. 4–7.
6. Charlotte L. Wilinsky – Allyssa McCabe, A review of emotional and sexual abuse of elite child athletes by their coaches. *Sports Coaching Review* 10(1) 2021, s. 84–109.
7. Ashley E. Stirling – Gretchen Kerr, Defining and categorizing emotional abuse in sport. *European Journal of Sport Science* 8(4) 2008, s. 173–181.
8. Lauren McHenry – Jeff L. Cochran – Rebecca Zakrajsek – Leslee A. Fisher – Sharon R. Couch – Brittany S. Hill, Elite figure skaters’ experiences of harm in the coach-athlete relationship: A person-centered theory perspective. *Journal of Applied Sport Psychology* 33(2) 2020, s. 1–21; Jeannine Ohlert – Tine Vertommen – Bettina Rulofs – Thea Rau – Marc Allroggen, Elite athletes’ experiences of interpersonal violence in organized sport in Germany, the Netherlands, and Belgium. *European Journal of Sport Science* 21(4) 2021, s. 604–613.
9. Urheilussa koetun väkivallan seuraukset eivät näytä eroavan lasten muissa toimintaympäristöissä kohtaaman väkivallan seurauksista, jotka voivat olla erilaisia fyysisiä, kognitiivisia, sosiaalisia, emotionaalisia tai käyttäytymiseen liittyviä negatiivisia vaikutuksia. Emma Kavanagh – Lorraine Brown – Ian Jones, Elite athletes’ experience of coping with emotional abuse in the coach-athlete relationship. *Journal of Applied Sport Psychology* 29(4) 2017, s. 402–417 ja Ashley E. Stirling – Gretchen A. Kerr, The perceived effects of elite athletes’ experiences of emotional abuse in the coach-athlete relationship. *International Journal of Sport and Exercise Psychology* 11(1) 2013, s. 87–100.

Suomessa ensimmäisiä lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia ohjatussa liikuntaseuratoiminnassa selvittävä kysely oli vuoden 2013 Lapsiuhritutkimus.¹⁰ Tämä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnattu kysely uusittiin vuonna 2022.¹¹ Molemmissa kyselyissä yksi kysymys kattoi kaikki ohjatut harrastukset, joista liikuntaseuratoiminta oli kuitenkin selvästi yleisin (2013:75 % / 2022:79 %). Kyselyyn vastanneet raportoivat erilaisista väkivaltakokemuksista, mutta erityisesti henkinen väkivalta näytti olevan liikuntaharrastuksissa muita ohjattuja harrastusmuotoja yleisempää. Myös esimerkiksi lasten vertaissuhteissa ja perheessä henkinen väkivalta on kyselyjen perusteella alaikäisten yleisimmin kohtaama väkivallan muoto.¹² Vuonna 2020 lasten ja nuorten liikuntakäyttämistä koskevassa LIITU-tutkimuksessa oli osio urheilussa tapahtuvasta kiusaamisesta ja syrjinnästä.¹³ Erikseen on tutkittu myös vähemmistöön kuuluvien urheilijoiden kokemuksia väkivallasta.¹⁴

Lapsiuhritutkimuksessa kartoitettiin vain valmentajan alaikäiseen kohdistamaa väkivaltaa. Tiedämme kuitenkin, että urheilussa väkivaltaan voi syllistyä myös lapsen vertainen tai oma tai vieras vanhempi tai kyse voi olla katsomo- tai verkkoväkivallasta.¹⁵ Toteutimme vuoden 2022 aikana kyselytutkimuksen, jossa alaikäisten urheilijoiden harrastus- tai kilpaurheilussa kohtaamaa väkivaltaa ja siihen puuttumista tarkasteltiin Lapsiuhritutkimusta hieman laaja-alaisemmin. Tässä artikkelissa analysoimme kyselyn tuloksia ja pyrimme selvittämään, millai-

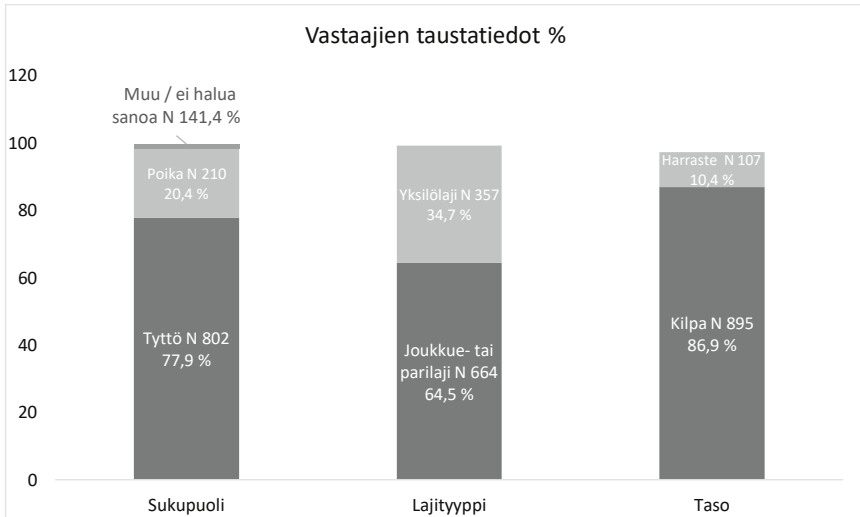
10. Monica Fagerlund – Marja Peltola – Juha Kääriäinen – Noora Ellonen – Heikki Sariola, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110/2014.
11. Laura Mielityinen – Sari Hautamäki – Venla Hakala – Monica Fagerlund – Noora Ellonen, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5.
12. Mielityinen ym. 2023, s. 33, 37. Ks. myös Jenni Helenius – Hanne Kivimäki, Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023. Tilastoraportti 48/2023, 21.9.2023. THL 2023, s. 7–8.
13. A. Laine – M. A. Salasuo – P. Matilainen, Nuorten liikunnassa ja urheilussa kokema syrjintä ja kiusaaminen sekä arvot ja arvostukset, s. 120–128 teoksessa Sami Kokko – Riikka Hämylä – Leena Martin (toim.), Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvosto 2021, s. 120–128 osoitteessa <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2021/05/Nuorten-liikuntakayttaytyminen-Suomessa-LIITU-tutkimuksen-tuloksia-2020.pdf>.
14. Ks. esim. Päivi Berg – Marja Kokkonen, ”Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettajia olis jotenkin perehdytetty asiaan”: Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset. Kasvatus ja Aika 14(3) 2020, s. 43–59 osoitteessa <https://doi.org/10.33350/ka.87202> (vierailtu 23.4.2024) ja Kati Lehtonen – Mikko A. Salasuo, Putting the puzzle together. The state of Sami sports research in Finland. *Idrott, historia och samhälle* 42 2024, s. 96–110 osoitteessa <https://doi.org/10.61684/ihs.2023.18907> (vierailtu 23.4.2024).
15. M. Mountjoy – D. J. A. Rhind – A. Tiivas – M. Leglise, Safeguarding the child athlete in sport: A review, a framework, and recommendations for the IOC youth athlete development model. *British Journal of Sports Medicine* 49 2015, s. 883 – 886 ja Sylvie Parent – Kristine Fortier, Comprehensive overview of the problem of violence against athletes in sport. *Journal of Sport and Social Issues* 42(4) 2018, s. 227–246.

sia väkivaltakokemuksia alaikäisillä on ohjatussa urheiluseuratoiminnassa, ketkä väkivaltaan syyllistyvät sekä miten ja minkälaisin seurauksin väkivaltakokemuksia urheilussa käsitellään. Tämän jälkeen peilaamme tuloksia urheilu oikeudelliseen sääntelyyn (liikuntalaki 390/2015) sekä alaikäisten perus- ja ihmisoikeussuojaan (YK:n lapsen oikeuksien sopimus, SopS 60/1991, LOS; perustuslaki 731/1999, PL) ja kysymme yhtäältä, miten sääntelyn tulisi suojata alaikäisiä, ja toisaalta, miten alaikäiset on tosiasiaa otettu huomioon urheilulainsäädännössä tai urheilun oikeusturvajärjestelmissä. Artikkelin lopuksi käymme keskustelua niistä toimista, joiden avulla voitaisiin tehostaa puuttumista alaikäisten urheilijoiden kokemaan väkivaltaan. Päätelmät koskevat sekä julkisen että urheilun sisäisen sääntelyn sisällön ja soveltamiskäytäntöjen tulevaa kehittämistä.

2. Tutkimusaineisto(t)

Kartoitimme väkivaltaa ja siihen puuttumista ohjatuissa urheiluharrastuksissa internetpohjaisessa kyselyssä, joka toteutettiin loka-joulukuussa 2021. Tavoitteena oli muun ohessa selvittää, millaisia väkivaltakokemuksia alaikäisillä on urheilussa sekä miten ja millaisin seurauksin niitä käsitellään. Kysely suunnattiin 12 vuotta täyttäneille urheilua seuratoiminnassa joko harrastus- tai kilpailumielessä harrastaville. Yläikärajaa kyselyyn vastaamiselle ei ollut. Kyselylomaketta levittivät Suomen Olympiakomitea, Suomen Paralympiakomitea ja kaikki Suomen urheiluakatemit ja -keskukset. Näiden lisäksi sitä levitti 45 urheilujärjestöä.

Vastauksia saimme kaikkiaan 3 687. Vastaajista 18-vuotiaita tai sitä nuorempia oli 1 029, joka oli siis aineistomme otoskoko (N = 1 029). Vastaajien keskimääräinen ikä oli 15,6 vuotta. Vastaajien joukossa oli sekä kilpa- että harrastusurheilijoita, painottuen kuitenkin alueellisen (N = 307), kansallisen (N = 487) tai kansainvälisen (N = 100) tason kilpaurheilijoihin. Vastaajista enemmistö ilmoitti kuuluvansa naissukupuoleen (78 %), ja joukkue- tai parilajien edustajia (65 %) oli enemmän kuin yksilölajien urheilijoita (35 %), joten aineisto oli tältä osin epätasapainoinen.

Kuvio 1. Kyselyyn vastaajien taustatiedot (kaikki kyselyyn vastanneet, N = 1 029).

Kyselyn tuloksia analysoimme tilastollisesti SPSS-ohjelmalla. Aineiston analysoinnissa käytimme jakaumia, ristiintaulukointia ja Khiin neliö -testiä.¹⁶ Kyselyssämme oli myös avovastauskohtia, joiden tuloksia tulemme tarkastelemaan omana artikkelinaan.

Oman kyselymme ohella alaikäisten urheilijoiden väkivaltakokemuksia ja niihin puuttumista koskeva kysymyspatteristo oli mukana myös kahdessa muussa kyselyssä. Vuoden 2022 LIITU-tutkimuksessa väkivaltakokemuksia koskeviin tutkimuskysymyksiin vastasivat suomenkielisessä peruskoulussa opiskelevat 7. ja 9. vuosiluokkien oppilaat, jotka harrastivat tai olivat aiemmin harrastaneet urheilua urheiluseurassa (N = 1 670).¹⁷ Lisäksi kysymyspatteristo oli osa Suomen urheilun eettisen keskuksen (SUEK) vuonna 2022 teettämää kyselytutkimusta.¹⁸ SUEK:n tutkimuksessa tutkimuskohteena olivat suomalaisten urheilujärjestö-

16. Khiin neliö -testiä käytetään määrällisessä tutkimuksessa testaamaan sitä, ovatko aineistossa mahdollisesti havaitut erot esimerkiksi sukupuolten välillä tilastollisesti merkityksellisiä vai onko kyse sattumasta. Mikäli erot ovat tilastollisesti merkityksellisiä, se viittaa siihen, että tutkimuksessa havaittu ero on yleistettävissä.

17. LIITU-tutkimus on kouluissa toteutettava ja kahden vuoden välein toistettava lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymistä Suomessa koskeva yhteistyötutkimus. Ks. Sami Kokko – Liisa Martin (toim.), Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa – LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1 osoitteessa <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2023/03/Lasten-ja-nuorten-liikuntakayttaytyminen-Suomessa-2022-2.pdf>.

18. Satu Kaski – Alisa Heikkinen – Taru Lintunen, Myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia kilpaurheilussa. Asiallinen ja vastuullinen sekä epäasiallinen ja vastuuton kohtelu urheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus 2022.

jen 16-vuotiaat ja sitä vanhemmat kilpaurheilijat. Kilpaurheilijalla tarkoitettiin lajiensa urheilijoita, jotka osallistuvat lajiliittojen ja urheiluorganisaatioiden määrittelemiin korkeimpiin kilpasarjoihin ja niissä kilpailutoimintaan. Tutkimuksessa oli mukana 45 urheilujärjestöä, ja kyselyyn vastasi 2 045 urheilijaa. Heistä 331 oli 16–17-vuotiaita.

Kyselyjä hallinnoivat eri toimijat, eivätkä kyselylomakkeet siksi olleet kaikilta osin täysin identtiset. Esimerkiksi aikajana, jolta väkivaltakokemuksista tiedusteltiin, vaihteli koko urheilu-uraa koskevista kokemuksista viimeisen vuoden aikaisiin kokemuksiin. Myös kyselyiden kohderyhmissä oli eroja. Kaikki vastaajat kuitenkin harrastivat tai olivat harrastaneet urheilua ohjatusti jossakin urheiluseurassa. Yhteensä kyselyihin vastasi 3 030 alaikäistä urheilijaa.

Seuraavassa luvussa esitämme kyselyjen keskeisiä tuloksia niin, että pääpaino on omassa kyselyssämme, mutta viittaamme myös jo julkaistujen LIITU- ja SUEK-tutkimusten tuloksiin.¹⁹ Tulosten yleistettävyyden osalta on syytä ottaa huomioon, että omassa kyselyssämme emme voineet laskea tarkkoja vastausprosentteja ja SUEKin tutkimuksessa vastausprosentti jäi hyvin alhaiseksi (3,7 %). Toisaalta LIITU-tutkimus on väestötason trenditietoa keräävä tutkimus,²⁰ ja kyselyjen tulokset olivat hyvin samansuuntaisia ja linjassa myös kansainvälisen tutkimustiedon kanssa.²¹ Tulosten luotettavuutta tukevat lisäksi tutkimusten erilaiset aineistonkeruumenetelmät ja kohdejoukot.

Kun jotakin ilmiötä tutkitaan kyselytutkimuksella kuten nyt, on mahdollista ja jopa todennäköistä, että kyselyyn vastaavat erityisesti ilmiötä kohdanneet. Kaikissa kolmessa kyselyssä väkivalta ja siihen puuttuminen olivat kuitenkin vain yksi osa kyselyä, eli kyselyissä selvitettiin myös paljon muita liikkumiseen, persoonallisuuteen, valmennukseen ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Kyselyihin vastasikin paljon myös niitä urheilijoita, joilla väkivaltakokemuksia ei ollut.

19. SUEKin tutkimustuloksissa on otettava huomioon, että alaikäisiä ei analysoitu erikseen.

Ks. Kaski ym. 2022, s. 29.

20. Ks. tarkemmin Sami Kokko – Leena Martin – Jari Villberg – Nina Simonsen – Pauliina Husu – Tommi Vasankari, Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: (LIITU) -tutkimuksen aineistonkeräys ja menetelmät 2022, s. 11–15 teoksessa Kokko – Martin 2023, s. 11–13.

21. Kansainvälissä tutkimuksissa kaltoinkohtelukokemukset ovat hieman yleisempiä kuin suomalaisissa. Kokemuksiin vaikuttaa tosin myös urheilun taso, eli kilpaa urheileminen kasvattaa riskiä kohdata väkivaltaa. Ks. esim. Ohlert ym. 2021, s. 223–236 ja Anne Stafford – Kate Alexander – Deborah Fry, ‘There was something that wasn’t right because that was the only place I ever got treated like that’: Children and young people’s experiences of emotional harm in sport. *Childhood* 22(1) 2015, s. 121–137.

3. Keskeiset tulokset

3.1. Väkivaltakokemukset ja niiden muodot

Olimme kyselyissä kiinnostuneita ensinnäkin siitä, millaisia väkivaltakokemuksia alaikäisillä on urheilussa ja kuinka paljon niitä esiintyy. Ensivaikutelma oli, että suurimmalla osalla vastaajia ei ollut väkivallan tai kaltoinkohtelun kokemuksia ohjatussa urheiluseuratoiminnassa. Väkivaltakokemuksista kertoi hieman alle tai hieman yli 20 prosenttia vastaajista kyselystä riippuen. Kaikissa kyselyissä huomiota kiinnitti kuitenkin tyhjien sekä en osaa- tai en halua sanoa -vastausten suuri määrä. Kyselyjen perusteella emme varmuudella tiedä syytä tähän, mutta on mahdollista, että en osaa sanoa -vastausvaihtoehto on valittu esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori on kokenut urheiluharrastuksen parissa jotakin ikävää mutta ei ole osannut tai halunnut sanoittaa kokemaansa.²²

Omassa kyselyssämme 182 (18 %) vastaajaa vastasi myöntävästi yleiseen kysymykseen ”Oletko kokenut kiusaamista tai muuta epäasialliseksi kokemaasi tai ikäväksi tuntemaasi kohtelua nykyisen urheiluharrastuksen parissa kuluneen vuoden aikana”. Kun seuraavissa kohdissa väkivallan muodoista kysyttiin konkreettisten tekojen tasolla, väkivaltaa kokeneiden määrät kasvoivat. Esimerkiksi kiroilua ja huutamista kertoi kohdanneensa 208 (20,2 %) vastaajaa. Oman kyselytutkimuksemme tarkempi tarkastelu osoittikin, että tosiasiaassa väkivaltaa kokeneiden määrä oli huomattavasti suurempi: kun väkivaltakokemuksista kysyttiin konkreettisten tekojen tasolla, erilaisia väkivaltakokemuksia oli 40 prosentilla vastaajista (N = 414).

Kolme yleisintä väkivallan muotoa olivat kiroilu ja huutaminen (N = 208, 20,2 %), ryhmän ulkopuolelle sulkeminen (N = 171, 16,6 %) sekä pilkkaaminen tai nimittely (N = 155, 15,1 %). Edellä mainitut voidaan luokitella henkiseksi väkivallaksi, samoin kuin erilainen uhkailu, pakottaminen tai painostaminen (esimerkiksi lajin tai seuran vaihtoon tai urheilemaan sairaana tai loukkaantuneena), jotka olivat seuraavaksi yleisimpiä väkivallan muotoja. Niitä oli kokenut 3–9 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista alaikäisistä. Kokemukset fyysisestä väkivallasta, kuten tönimisestä, kiinnitartumisesta tai lyömisestä, olivat harvinaisempia. SUEK-²³ ja LIITU²⁴-tutkimuksissa tulokset olivat hyvin samansuuntaiset.

22. Ks. myös Kaski ym. 2022, s. 70.

23. Kaski ym. 2022, s. 35.

24. Virve Toivonen – Marko Kananen, Epäasiallinen kohtelu urheilussa, s. 93–99 teoksessa Sami Kokko – Liisa Martin 2023, s. 94.

Kuvio 2. Vastaajien väkivaltakokemukset ja -muodot (kaikki kyselyyn vastanneet, N = 1 029).

Väkivaltakokemuksia koskevassa kysymyksessä oli mahdollista valita niin monta väkivallan eri muotoa kuin niitä oli kohdattu. Kaikkiaan 414:llä väkivaltaa kokeneella vastaajalla oli väkivaltakokemuksia yhteensä 915. Väkivaltaa kokeneista vastaajista enemmistö eli hieman yli puolet (N = 214, 51,6 %) oli kokenut kahdesta neljään eri väkivallan muotoa (keskiarvo 21, mediaani 2). Vain jonkin yksittäisen väkivallan muodon oli kohdannut 173 (41,8 %) vastaajaa. Väkivaltakokemukset jäivät harvoin yhteen kertaan. Noin kaksi kolmasosaa väkivaltaa kokeneista vastaajista ilmoitti kohdanneensa väkivaltaa useammin kuin yhden yksittäisen kerran, useimmiten muutamia kertoja (N = 259, 62,53 %) ja viidesosa usein tai toistuvasti (N = 82, 19,8 %).

Omassa kyselyssämme tytöillä oli väkivaltakokemuksia hieman enemmän kuin pojilla (32/22 %) ja samansuuntainen ero löytyi myös kilpa- ja harrasteryhmien (31/25 %) sekä yksilö- ja joukkuelajien väliltä (33/29 %). Erot olivat tilastollisesti merkitseviä vain kilpa- ja harrasteryhmien välillä.²⁵ LIITU-tutkimuksessa tulokset olivat tältä osin samanlaiset – eroja löytyi mutta ei tilastollisesti merkitsevinä.²⁶ SUEKin tutkimuksessa taustatekijöiden tilastollista merkittävyyttä

25. Khiin neliö -testin tulokset tyttöjen ja poikien välillä [$\chi^2(1) = 1.538; p = 0.215$], yksilö- ja joukkuelajien välillä [$\chi^2(1) = 3.521; p = 0.061$] ja kilpa- ja harrasteryhmien välillä [$\chi^2(1) = 6.533; p = 0.011$].

26. Toivonen – Kananen 2023, s. 94.

tarkasteltiin yksityiskohtaisemmin eli suhteessa eri väkivallan muotoihin. Tällöin naisukupuoli ja nuori ikä esimerkiksi näyttivät lisäävän todennäköisyyttä kokea kiusaamista ja miessukupuoli vähensi todennäköisyyttä kokea seksuaalista häirintää.²⁷

3.2. Väkivaltaan syylistyneet

Kansainvälisten tutkimusten perusteella oli tiedossa, että urheilija voi kohdata väkivaltaa urheilussa monelta eri taholta.²⁸ Halusimme siksi selvittää myös sitä, ketkä väkivaltaan nuorten kokemuksen mukaan syylistyvät. Kaikkien kolmen kyselyn perustella useimmiten väkivaltakokemusten taustalla oli alaikäisen urheilijan vertainen eli joukkue- tai ryhmätoveri tai useampi sellainen. Toiseksi yleisimpiä olivat kokemukset valmentajan urheilijaan kohdistamasta väkivallasta.

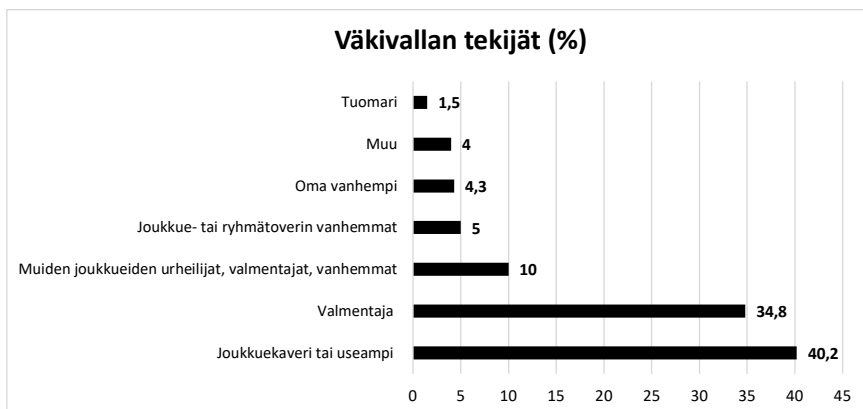
Omassa kyselyssäme vastaajien väkivaltakokemusten taustalla oli urheilijan vertainen noin 40 prosentissa (N = 290) ja valmentaja hieman yli kolmasosassa (N = 252, 35 %) tapauksia. Muut tekijätahot olivat selvästi harvinaisempia.²⁹ Kun tekijöitä tarkasteltiin akselilla aikuinen vai vertainen, aikuisten osuus nousee vähintään 44 prosenttiin.³⁰

27. Kaski ym. 2022, s. 43.

28. Gretchen Kerr – Anthony Battaglia – Ashley E. Stirling, Maltreatment in youth sport: A systemic issue. *Kinesiology Review* 8(3) 2019, s. 237–243 ja Gretchen Kerr – Erin Willson – Ashley Stirling, Prevalence of maltreatment among current and former national team athletes osoitteessa https://athletescan.ca/wp-content/uploads/2014/03/prevalence_of_maltreatment_reporteng.pdf.

29. Kaski ym. 2022, s. 35. SUEKin tutkimuksessa tekijöitä tarkasteltiin suhteessa eri tekemuotoihin.

30. Kaikista vastausvaihtoehtoista ei voinut päätellä tekijän ikää. Valmentajan olemme olettaaneet aikuiseksi, mutta on mahdollista, että tässä joukossa on myös joitakin alaikäisiä. LIITU-tutkimuksessa ainakin kolmannes epäasialliseen kohteluun syylistyneistä oli aikuisia. Toivonen – Kananen 2023, s. 95.

Kuvio 3. Väkivallan tekijät (väkivaltaa kokeneet vastaajat, N = 414).

3.3. Väkiäntakokemusten käsittely

Kolmanneksi olimme kyselyissä kiinnostuneita siitä, kertovatko lapset ja nuoret väkivaltakokemuksistaan, kenelle he asiasta kertovat ja mitä siitä seuraa. Erityisesti olimme kiinnostuneita siitä, kuinka vaikuttavia kertominen ja väkivaltaan puuttuminen ovat eli loppuiko väkivaltainen käyttäytyminen.

Omassa kyselyssämme yli kaksi kolmasosaa (N = 286, 68,4 %) väkivaltaa kokeneista vastaajista oli kertonut asiasta eteenpäin ja vajaa kolmasosa (N = 125, 30,3 %) jätti kertomatta. Yleisintä näytti olevan vertaiselle eli joukkue- tai ryhmätoverille tai muulle ystävälle kertominen (N = 255, 62 %). Toiseksi yleisimmin asiasta kerrottiin omille vanhemmille (N = 183, 45 %) ja kolmanneksi yleisimmin valmentajalle (N = 68, 17 %).

LIITU-tutkimuksessa noin kolmasosa väkivaltaa kokeneista vastaajista jätti kokonaan kertomatta asiasta. Silloin kun asiasta kerrottiin eteenpäin, useimmat nuoret kertoivat epäasiallisesta kohtelusta aikuiselle eli joko vanhemmalleen tai valmentajalleen. Joukkueetovereille tai urheilun ulkopuolisille ystäville väkivaltakokemuksista kerrottiin selvästi harvemmin.³¹ SUEKIn tutkimuksessa myös kysymystä ”Kerroitko asiasta eteenpäin” tarkasteltiin suhteessa tekemuotoihin. Harvinaisinta näytti olevan sukupuoleen perustuvasta häirinnästä kertominen, ja useimmin kerrottiin fyysisestä väkivallasta. Se kenelle asiasta kerrottiin, vaihteli niin ikään tekemuodon mukaan. Esimerkiksi fyysisestä väkivallasta kerrottiin ensisijaisesti valmentajalle, kun taas seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä enemmistö kertoi joukkue- tai ryhmätoverille.³²

31. Toivonen – Kananen 2023, s. 95.

32. Kaski ym. 2022, s. 38.

Tämän jälkeen kysyimme, oliko asiaa käsitelty ja miten sitä oli käsitelty. Noin puolet niistä vastaajista, jotka olivat kertoneet väkivallasta eteenpäin, vastasi, että asia oli käsitelty (N = 117, 49,4 %), mutta lähes yhtä moni (N = 113, 47,7 %) vastasi, että asiaa ei ollut käsitelty. Tyypillisimmin asioita oli käsitelty yhdessä valmentajan (N = 42, 35,9 %), valmentajan ja vanhempien (N = 43, 36,8 %), koko joukkueen (N = 38, 32,5 %) kanssa tai seuratasolla (N = 33, 23,2 %). Muutama (N = 4) asia oli johtanut käsittelyyn poliisissa. Ne kaikki koskivat seksuaalista väkivaltaa. Silloin kun väkivaltakokemuksesta oli käsitelty, olivat kyselymme vastaajat useimmiten osallistuneet asian käsittelyyn ainakin osittain (N = 86, 94,5 %).

LIITU- ja SUEK-tutkimuksissa tulokset olivat pitkälti samansuuntaiset. LIITU-tutkimuksessa noin puolet (48 %) nuorista kertoi, ettei heidän asiaansa ollut käsitelty millään tavalla³³, ja SUEKin tutkimuksessa näin kertoi 51–71 prosenttia vastaajista teosta riippuen. Useimmiten käsittelyyn näyttivät johtaneen fyysisen väkivallan selvittelyt, harvimminkin seksuaaliseen häirintään perustuvat teot. SUEKin tutkimus oli ainoa, jossa kysyttiin myös syitä sille, miksi asiaa ei ollut selvitetty. Tällöin esille nousivat muun muassa urheilijan oma kokemus kohtelun pienimuotoisuudesta tai ohimenevyydestä mutta myös pyrkimys olla välittämättä tai ajatus siitä, että ryhmässä epäasiallista kohtelua täytyy ”kestää” tai ettei tilanne kuitenkaan muutu.³⁴

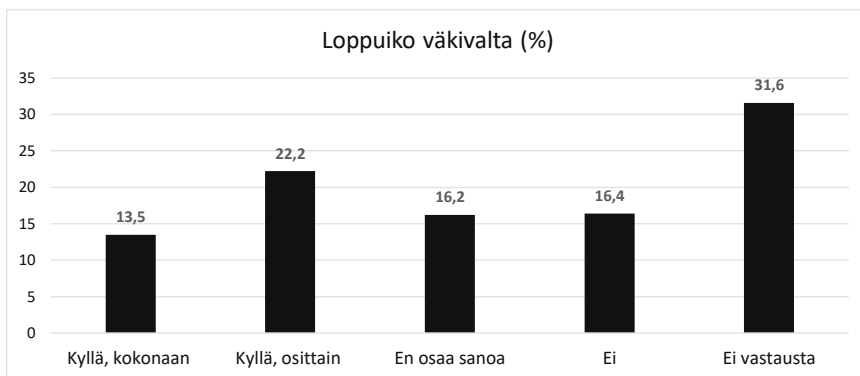
Lopuksi kysyimme vielä väkivaltaisen käytöksen tai toiminnan loppumisesta sekä siitä, oliko koettu väkivalta vaikuttanut urheiluharrastuksen lopettamiseen tai lajin tai seuran vaihtoon. Kyselyjen perusteella voimme todeta, että harvemmin väkivalta loppui kokonaan. Omassa kyselyssämme reilu kolmannes (N = 148, 35,7 %) väkivaltaa kokeneista vastaajista arvioi väkivaltaisen käytöksen tai tekojen loppuneen kokonaan tai osittain. Loput vastasivat kysymykseen kielteisesti (N = 68, 16,4 %), valitsivat vastausvaihtoehdon ”en osaa sanoa” (N = 67, 16,2 %) tai jättivät kokonaan vastaamatta (N = 131, 31,6 %). LIITU-tutkimuksessa epäasiallinen kohtelu oli loppunut kokonaan noin kolmasosassa tapauksia (35 %) ja neljäsosassa osittain (26 %).³⁵ SUEKin tutkimuksessa vastaajien kokemukset väkivallan loppumisesta vaihtelivat tekemuodon mukaan (20–40 %).³⁶

33. Toivonen – Kananen 2023, s. 96.

34. Kaski ym. 2022, s. 38. Osallisuuskokemuksista raportoitiin SUEKin kyselyssä huomattavasti vaatimattomammin. Erityisesti sukupuolista häirintää kokeneet kertoivat osallistuneensa asian käsittelyyn harvemmin kuin muita tekemuotoja kokeneet (27 %). LIITU-tutkimuksessa asiasta ei kysytty.

35. Toivonen – Kananen 2023, s. 96.

36. Kaski ym. 2022, s. 38.

Kuvio 4. Väkivallan loppuminen (väkivaltaa kokeneet vastaajat, N = 414).

Oman kyselymme väkivaltaa kokeneista vastaajista pitkälti yli kolmannes (N = 157, 37,9 %) kertoi lopettaneensa tai harkinneensa lopettamista väkivaltakokemusten vuoksi tai niiden olleen ainakin osasyynä asiaan. Neljännes (N = 106, 25,6 %) oli joskus konkreettisesti vaihtanut lajia tai seuraa samasta syystä. Myös LIITU-tutkimuksessa yli 36 prosenttia epäasiallista kohtelua kokeneista nuorista ilmoitti harkinneensa ohjatun liikuntaharrastuksen lopettamista epäasiallisen kohtelun vuoksi.³⁷ SUEK:n tutkimuksessa urheilun, oman lajin, kilpailun tai valmennussuhteen lopettamista oli väkivaltakokemuksen muodosta riippuen harkinnut 33–44 % vastaajista, lopettaminen oli käytännössä selvästi harvinaisempaa.³⁸

Yhteenvetona kyselyistä voimme todeta, että alaikäiset kokevat myös Suomessa erilaista väkivaltaa urheilussa, siihen syyllistyy useita eri tahoja eivätkä väkivallan käsittelytavat vaikuta optimaalisen tehokkailta, ainakaan jos mittarina on väkivallan loppuminen. Väkivaltaa voidaan pyrkiä vähentämään monin eri keinoin. Tiedon ja ymmärryksen lisäämisellä on iso merkitys, mutta katse on syytä kohdistaa myös kansalliseen urheilulainsäädäntöön ja urheilun oikeusturvajärjestelmään siitä näkökulmasta, kuinka se suojaa erityisesti alaikäisiä urheilijoita.

37. Toivonen – Kananen 2023, s. 96.

38. Kaski ym. 2022, s. 55, taulukko 30.

4. Liikuntalainsäädäntö ja urheilijan oikeusturva

4.1. Liikuntalaki (390/2015)

Monien muiden Euroopan maiden tavoin Suomen urheiluioikeudellista järjestelmää voidaan kuvata ei-interventionistiseksi.³⁹ Se tarkoittaa, että urheilijan oikeuksia ja oikeusturvaa ei juurikaan säädellä laissa vaan urheilun (itse)hallinto perustuu pitkälti perustuslain turvaamaan yhdistymisvapauteen (PL 13 §) ja jää siten ennen kaikkea urheilutoimijoiden omalle vastuulle. Kyse on urheilujärjestöjen itsesääntelystä, joka koskee myös alaikäisiä. Alaikäiset mainitaan erikseen vain liikuntalain 2 pykälässä, jonka mukaan yksi lain tavoitteista on edistää lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat, turvallinen toimintaympäristö sekä ympäristön kunnioittaminen. Lisäksi liikuntalaki (1 §:n 2 momentti) velvoittaa ottamaan lakia sovellettaessa huomioon Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet, joihin myös esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimus kuuluu.

Liikuntalaki on siten luonteeltaan puitelaki, jossa määritetään yleiset reunaehdot julkisen vallan toimivallalle urheilussa ja liikunnassa.⁴⁰ Liikuntalain mukaiset julkisen vallan mahdollisuudet liikunnan sääntelyyn perustuvat pitkälti resurssiohjaamiseen.⁴¹ Laissa määritellään, kuinka julkisia varoja voidaan käyttää liikuntatoimintojen tukemiseen säätämällä valtionavustuksen myöntämisestä liikuntaa edistävälle järjestölle. Liikuntalain 12 §:n mukaan avustuksen määrää harkittaessa tulee ottaa huomioon liikuntaa edistävän järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö toteuttaa liikuntalain tavoitteita sekä liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita, noudattaa Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä ja edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Käytännössä urheilujärjestöjen toimintaa siis arvioidaan sisällöllisesti suhteessa liikuntalain tavoitteisiin ja lähtökohtiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on avustuskäytännössään määrittänyt edellä mainittujen laadullisten tekijöiden osuudeksi yhteensä 15 prosenttia avustuksen kokonaismäärästä. Väkivallan ehkäisemistä on vakiintuneesti tarkasteltu osana turvallisen toimintaympäristön

39. André-Noël Chaker, *Good governance in sport: a European Survey*. Council of Europe Publishing, Strasbourg 2004, s. 130. Ks. myös Robert Siekmann – Janwillem Soek, *Models of sport governance within European Union*, s. 112–130 teoksessa James A. R. Nafziger – Stephen F. Ross (eds), *Handbook on international sports law*. Research handbooks in international law series. Edward Elgar Publishing 2011, s. 130.

40. Ks. esim. Heidi Sulander, *Liikuntalain suhde muuhun lainsäädäntöön*, s. 21–24 teoksessa Kimmo Aaltonen (toim.), *Liikuntalakiopas*. Tietosanoma 2016, s. 21.

41. Ks. esim. Heikki Halila – Olli Norros, *Urheiluioikeus*. Alma Talent 2017, s. 111–113.

varmistamista urheilussa ja liikunnassa, ja se muodostaa arvioinnin osan yhdessä muiden tekijöiden (hyvä hallinto, antidoping, kestävä kehitys sekä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo) kanssa. Puutteet turvallisen toimintaympäristön toteuttamisessa ovat ainakin muutamissa tapauksissa johtaneet myönnettyjen valtionapujen määrän pienentämiseen.⁴²

4.2. Urheilun oikeusturvajärjestelmä

Myös urheilun oikeusturvajärjestelmä perustuu keskeisin osin urheilujärjestöjen itsesääntelyyn. Liikuntalaissa ei määritellä urheilun oikeusturvajärjestelmän sisältöä, vaan sen rakenne ja organisointi jäävät urheilujärjestöjen harkittavaksi. Yksilöiden oikeusasemia suojataan urheilussa eri toimijoiden rinnakkaisin toimin. Yksilöiden oikeuksia turvaavat ensinnäkin urheilujärjestöjen säännöt ja päätökset. Kurinpitojärjestelmien tehtävä on puolestaan varmistaa sääntöjen ja päätösten toteutuminen sekä antaa suojaa yksilöille, jos sääntöjä ja päätöksiä rikotaan, esimerkiksi asettamalla rikkomukseen syyllistyneille sääntöihin perustuvia sanktioita. Kurinpitosäännöstöjä voi olla seura-, lajiliitto- ja urheilun keskusjärjestötasolla, ja ne voivat perustua myös lajiliittojen yhteistoimintaan. Useimmiten urheiluväkivaltaa arvioidaan lajiliittojen kurinpitoelimissä liitto-tasoisien säännösten perusteella. Tämä on ilmeinen seuraus siitä, että lajiliitot organisoivat tyypillisesti kilpailutoiminnan ja määrittävät säännöillään myös kurinpidon perusteet.

Viimeisten vuosien aikana lajiliittojen kurinpitosääntöjen soveltamisaloja on laajennettu koskemaan myös kilpailutapahtumien ulkopuolisia tekoja esimerkiksi harjoituksissa ja lajiin nivoutuvassa sosiaalisessa mediassa. Vuoden 2022 alussa tuli voimaan urheilun vakavien eettisten rikkomusten yhteinen kurinpitosäännöstö, jonka soveltamisesta vastaa Suomen Olympiakomitean nimeämä riippumaton kurinpitolautakunta. Yhteisen kurinpitojärjestelmän perustamisen tarkoituksena on tehostaa ja yhdenmukaistaa vakavien eettisten rikkomusten käsittelyä.⁴³

42. Vuonna 2023 vastuullisuuskriteereiden perusteella tehtiin avustusleikkauksia viideltä liikuntajärjestöltä. Esimerkiksi Suomen Voimisteluliitto sai vuonna 2023 avustusta 1 545 000 euroa, kun avustus vuonna 2022 oli 1 670 000 euroa. Valtionavustuksen alenemiseen vaikuttivat osaltaan puutteet turvallisen toimintaympäristön toteuttamisessa. Ks. tästä osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/liikuntaa-edistaville-jarjestoille-yli-40-miljoonaa-euroa> (vierailtu 23.4.2024). Valtion ohella myös kunnat voivat omilla avustuksillaan puuttua epäasialliseen toimintaan. Muun muassa Helsingin kaupunki peri takaisin osan vuonna 2002 voimisteluseuralle myönnetystä avustuksesta. Ks. tästä osoitteesta <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009912356.html> (vierailtu 23.4.2024).

43. Ks. lautakunnan perustamiseen johtaneista tavoitteista Petri Heikkinen, Vastaus ajan haasteisiin – keskitetty vakavien eettisten rikkomusten kurinpitojärjestelmä. Urheilu ja oikeus 2021, s. 76–78 ja Heikki Halila – Juha Viertola, Olympiakomitean eettisten asioiden kurinpitolauta-

Myös yleiset tuomioistuimet voidaan jäsentää osaksi urheilun oikeussuojajärjestelmää, sillä rikosoikeudellista sääntelyä voidaan soveltaa urheilussa ilmenevään väkivaltaan sen eri muodoissa. Oikeusturvan toteutumisen kannalta merkityksellistä on tällöin se, millaiseksi rikosoikeudellisen sääntelyn soveltamiskynnys muodostuu. Vakavimmat rikkomukset tulevat arvioitaviksi rikosoikeudellisen sääntelyn perusteella yleisissä tuomioistuimissa. Kyse voi olla esimerkiksi rikoslain 21 luvun 5 §:n pahoinpitelyä koskevan säännöksen soveltamisesta. Lukumääräisesti isoin osa tapauksista käsitellään kuitenkin kurinpitomenettelyissä, joissa voidaan määrätä varsin kattavasti urheilussa sovellettavia ja täytäntöön pantavia seuraamuksia. Kurinpitoseuraamukset väkivaltatapauksissa ovat tyypillisesti rikkomuksen vakavuuden perusteella määrättäviä määräaikaista kilpailu- ja toimintakieltoja, jotka estävät voimassaoloaikanaan osallistumisen organisoituun urheiluun. Rikosasioiden lisäksi yleiset tuomioistuimet voivat käsitellä lainsäädännössä (yhdistyslaki 503/1989, 32–34 §) ja oikeuskäytännössä (katso esimerkiksi KKO 1998:122) määrätyin perustein urheiluun liittyviä muutakin riitaisuuksia. Käytännössä tällöin on useimmiten kyse siitä, että tuomioistuin voi tutkia, onko kurinpitopäätöksen tai muun yksilön oikeusasemaan vaikuttavan päätöksen peruste oikeudellisesti pitävä.⁴⁴

Alaikäisiä ei ole urheilun oikeusturvajärjestelmissä otettu juurikaan erikseen huomioon. Tämä ei sinänsä ole mitenkään poikkeuksellista, sillä alaikäiset sivuutetaan Suomessa usein oikeusturvan tarvitsijoina kontekstista riippumatta.⁴⁵ Esille on kuitenkin syytä nostaa Väestöliiton vuonna 2019 käynnistämä ja selvästi myös alaikäisille suunnattu Et ole yksin -hanke.⁴⁶ Se tarjoaa koulutustilaisuuksia urheilujärjestöille, minkä lisäksi urheilijat tai esimerkiksi alaikäisen urheilijan vanhemmat voivat ilmoittaa eettisestä rikkomuksesta ja kysyä anonyymisti neuvoa väkivaltatilanteissa puhelimitse tai online-chatissa. Myös SUEK avasi vuonna 2022 oman ILMO-palvelunsa⁴⁷, jossa urheilijat voivat ilmoittaa epäillyistä eettisistä rikkomuksista. Alaikäisiä sivuston tai palvelujen käyttäjinä ei ole kuitenkaan erityisesti otettu huomioon. Sovellettavien säännösten soveltamisala on yleinen, eikä sääntelyn kohteina olevien alaikäisten erityistä suojelun tarvetta ole useimmiten sisällytetty osaksi säännöstöjä. Viimeksi mainittu voisi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi säännöksiä, jotka turvaavat erikseen alaikäisten

kunta. Urheilu ja oikeus 2021, s. 62–63. Ks. myös Antti Aine, Vakavien eettisten rikkomusten kurinpitojärjestelmä ja yhdistysautonomia. Urheilu ja oikeus 2021, s. 23–26.

44. Ks. tarkemmin esim. Heikki Halila – Lauri Tarasti, Yhdistysoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent 2017, s. 453–456.

45. Suviaanna Hakalehto, Lapsioikeuden perusteet. Alma Talent 2018, s. 109. Ks. myös Virve Toivonen, Lapsen itsemäärääminen ja osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:19, s. 23, 33.

46. Ks. <https://www.etoleyksin.fi/> (vierailtu 23.4.2024).

47. Ks. <https://ilmo.suek.fi/> (vierailtu 23.4.2024).

hyvinvointia ja toimintavapautta urheilussa taikka alaikäisten asemaa erilaisissa tutkinta- tai muissa prosesseissa.

Ihmisoikeusliiton vuonna 2020 käynnistämä Älä riko urheilua -kampanja⁴⁸ nosti näkyvästi esille ihmisoikeuksien merkitystä urheilussa, ja viime vuosina urheilujärjestöt ovat itse lähteneet kehittämään oikeusturvaohjelmiaan ja -ohjeitaan, jotka koskevat myös alaikäisiä. Monilla järjestöillä on verkkosivuillaan kurinpitösäännöstö, toimintaohjeita sekä eettiset säännöt⁴⁹, ja joillakin järjestöillä on myös erityisiä ”vastuullisuusasiantuntijoita”. Lisäksi Olympiakomitealla on oma vastuullisuusohjelma yhteistyössä lajiliittojen kanssa, ja sen tarkoitus on raamittaa urheilujärjestöjen vastuullisuustyötä.⁵⁰ Ohjelma on askel oikeaan suuntaan, vaikka se onkin vielä vaillinainen eikä esimerkiksi kata kaikkia väkivallan muotoja.

5. Lapsen perus- ja ihmisoikeussuoja urheilussa

5.1. Oikeus turvalliseen urheiluympäristöön

Perus- ja ihmisoikeudet velvoittavat lähtökohtaisesti julkista valtaa, eikä perus- ja ihmisoikeussääntelyä siksi aina yhdistetä urheiluun, joka on ennen kaikkea yksityistä toimintaa. Sääntely asettaa kuitenkin vaatimuksia myös yksityisille urheilutoimijoille: urheilussakin yksilöillä on oikeus odottaa, että siellä kunnioitetaan perus- ja ihmisoikeuksia.⁵¹ Kyse on tällöin yksityisten toimijoiden välisistä perusoikeuksien horisontaalivaikutuksista.⁵² Tarkastelemme tätä seuraavaksi hieman tarkemmin väkivallattoman urheilun kannalta keskeisen perus- ja ihmisoikeussääntelyn (LOS 19 artikla, PL 7 ja 16.2 §) sekä niihin liittyvien turvaamis- (PL 22 §) ja täytäntöönpanovelvoitteiden (LOS 4 artikla) näkökulmasta.⁵³

48. Ks. <https://alarikourheilua.fi> (vierailtu 23.4.2024).

49. Ks. Suomen Taitoluisteluliitosta osoitteessa <https://www.stll.fi/liitto/> (vierailtu 23.4.2024).

50. Urheillaan ihmisiksi – Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020–2024 osoitteessa <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/> (vierailtu 23.4.2024).

51. Veli-Pekka Viljanen, Mitä tahoja perusoikeussäännökset velvoittavat? ja Perusoikeudet yksityisten keskinäisuuhteissa teoksessa Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (toim.), Perusoikeudet. WSOYpro 2005 (verkkoaineisto, päivitetty 6.10.2020).

52. Ks. tältä osin esim. Pekka Lämsineva, Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2002, s. 133–136.

53. LOS 4 art: ”Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät

Lasten urheiluympäristöjen turvallisuutta suojaa ensinnäkin – ja ehkä ennen kaikkea – lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artikla. Se kieltää yksiselitteisesti kaiken lapsiin kohdistuvan väkivallan kaikissa toimintaympäristöissä.⁵⁴ Väkivallalla tarkoitetaan sopimuksessa kaikkea lapsen fyysistä ja henkistä vahingoittamista, laiminlyöntiä, välinpitämättömyyttä tai huonoa kohtelua tai hyväksikäyttöä riippumatta väkivallan muodosta, esiintymistiheydestä, vahingollisuudesta tai edes vahingoittamisen tarkoituksesta.⁵⁵ Vastaavasti suoja väkivaltaa vastaan kattaa kaikki mahdolliset toimintaympäristöt: lapsi voi olla vanhemman tai huoltajan mutta yhtä lailla esimerkiksi opettajan tai valmentajan valvonnassa ja vastuulla. Vastuun kestollakaan ei ole merkitystä, joten se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista.⁵⁶ Ensisijaisesti väkivaltaa tulee pyrkiä ehkäisemään, mutta väkivaltatapauksissa on oltava tehokkaita ja lapsille sopivia jälkikäteen oikeusturvan keinoja. Epäillyt teot on selvitettävä ja vakavaa väkivaltaa, myös henkistä väkivaltaa, koskevat tapaukset on ohjattava rikosprosessiin. Kaikissa tapauksissa on tärkeää, että tekijä ymmärtää niin tekonsa oikeudenvastaisuuden kuin sen vaikutukset lapseen ja että toiminta loppuu.⁵⁷

LOS 19 artiklan rinnalle voidaan turvallisen urheiluympäristön näkökulmasta nostaa myös PL 7.1 ja 16.2 §. PL 7.1 § turvaa muun ohella jokaisen fyysistä ja henkistä koskemattomuutta ja turvallisuutta rikoksia ja muita oikeudenvastaisia tekoja vastaan, tapahtuivatpa ne julkisesti tai yksityisesti. Molemmissa tapauksissa on kyse perusoikeudella suojatun oikeushyvän loukkauksesta, johon julkisella vallalla on velvollisuus puuttua.⁵⁸ PL 16.2 §:ssä säädetty julkisen vallan velvoite turvata jokaiselle yhtäläiset mahdollisuudet saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään

mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.”

54. LOS 19 art: ”Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.” 19 artiklan mukainen ehdoton lapsiin kohdistuvan väkivallan kielto otettiin myös vuonna 2021 vahvistetun kansallisen lapsistrategian parlamentaarisesti hyväksytyksi lähtökohdaksi. Kansallinen lapsistrategia. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8.
55. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 13 (2011), kohta 17.
56. Yleiskommentti 13 (2011), kohdat 33–34 ja John Tobin – Judy Cashmore, Article 19. The Right to Protection Against all Forms of Violence teoksessa John Tobin (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary*. Oxford University Press, s. 687–724, 689.
57. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti No 13 (2011), kohdat 5, 8 ja 32. Ks. myös Antti Aine – Jatta Muhonen – Virve-Maria Toivonen, *Children’s right to play sports in a safe and healthy environment*. *International Sports Law Journal* 22(2) 2022, s. 93–104.
58. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 309/1993 vp, s. 47. Ks. myös Eduskunnan oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle: *Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisten vastuu* 2006, s. 9–10.

taloudellisesta asemastaan riippumatta ulottuu myös urheiluun ja liikuntaan.⁵⁹ Se tarkoittaa, että esimerkiksi varattomuus tai asuinpaikka ei saisi olla este kehittää itseään liikunnassa, ei myöskään sukupuoli, ikä, seksuaalinen suuntautuminen tai sairaus tai vamma (katso myös PL 6.3 §).⁶⁰ On myös ilmeistä, että alaikäisten kokemana väkivalta estää osaltaan heidän mahdollisuuksiaan kehittää itseään liikunnassa ja urheilussa PL 16.2 §:n viitoittamin tavoin.

5.2. Valtion ja urheilutoimijoiden vastuu turvallisesta urheilusta

Perus- ja ihmisoikeudet velvoittavat ennen kaikkea julkista valtaa ja ensisijaisesti valtiota. Valtion toimintavelvoitteet voivat olla sekä passiivisia että aktiivisia: julkisen vallan on paitsi itse pidättäydyttävä perus- ja ihmisoikeusloukkauksista myös pyrittävä aktiivisesti edistämään niiden toteutumista eri tavoin ja eri suhteissa, myös yksityisten välisissä. Passiivista toimintavelvollisuutta on usein korostettu perinteisten vapausoikeuksien turvaamisessa, kun taas PL 16.2 §:n kaltaisissa TSS-oikeuksissa mutta myös LOS 19 artiklan ja PL 7.1 §:n tapauksissa korostuu julkisen vallan velvollisuus aktiivisin toimin ja suorituksin turvata yksilöiden oikeuksien toteutuminen. Kaikkia perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa julkisen vallan aktiivista toimintavelvoitetta korostaa PL 22 §:ssä säädetty yleinen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite, jonka nimenomaisena tavoitteena on edistää perus- ja ihmisoikeuksien aineellista toteutumista käytännössä.⁶¹

PL 22 §:n turvaamisvelvoite ulottuu myös yksityiseen toimintaan⁶², ja alaikäisten osalta velvoitetta täydentävät lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanovelvoitteet (LOS 4 artikla). Ne koskevat myös yksityisoikeudellista säänte-

59. HE 309/1993 vp, s. 64. Ks. myös Kaarlo Tuori, *Sivistykselliset perusoikeudet* (PL 16 ja 123 §) teoksessa Hallberg ym. 2005 (verkkoaineisto, päivitetty 6.10.2020).

60. Tutkimusten mukaan eri vähemmistöihin kuuluvat kohtaavat kuitenkin usein enemmän väkivaltaa kuin vähemmistöihin kuulumattomat. Ks. esim. Marja Kokkonen, *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5; Marja Kokkonen, *Associations between sexual and gender-based harassment by a coach and psychological ill-being amongst gender and sexual minority sport participants in Finland*. *Journal of Clinical Sport Psychology* 13(2) 2019, s. 259–273 ja Marja Peltola, *Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttotilanteen merkitys lapsiuhritutkimuksen valossa*, s. 23–45 teoksessa Päivi Berg – Marja Kokkonen (toim.), *Urheilun takapuoli – tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura 2016, s. 2–45. Myös omassa kyselyssämme kysyttiin eri vähemmistöihin kuulumisesta, mutta vastaajamäärät olivat pienet eikä tarkempi analyysi ollut mahdollinen.

61. HE 309/1993 vp, s. 26, 75 ja perusoikeuskomitean mietintö 1992:3, s. 51. Ks. myös Kaarlo Tuori – Juha Lavapuro, *Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvollisuus* (PL 22 §) teoksessa Hallberg ym. 2005 (verkkoaineisto, päivitetty 6.10.2020).

62. Veli-Pekka Viljanen, *Perusoikeudet yksityisten keskinäisuuhteissa* teoksessa Hallberg ym. 2005 (verkkoaineisto, päivitetty 6.10.2020).

lyä.⁶³ Se tarkoittaa, että myös yksityisen toiminnan lasta koskevan sääntelyn on oltava sopimusmääräysten mukaista ja Suomen on sopimusvaltiona edistettävä sitä, että yksityiset toimijat, kuten yritykset, yhteisöt, järjestöt tai yhdistykset, tuntevat sopimusmääräykset ja toimivat niiden mukaisesti.⁶⁴

Turvaamis- (PL 22 §) ja täytäntöönpanovelvoitteiden (LOS 4 artikla) keskeisiä keinoja on perus- ja ihmisoikeuksien käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen, mutta julkinen valta voi toteuttaa turvaamisvelvoitetta myös muilla tavoin, esimerkiksi taloudellisilla ohjauskeinoilla.⁶⁵ Perus- ja ihmisoikeudet ovat siten merkityksellisiä, kun valtio säätää urheilua koskevaa (puite)lainsäädäntöä tai rahoittaa urheilua liikuntalain 2 luvun mukaisesti (ks. tarkemmin edellä luku 4). Kolmanneksi turvaamisvelvoitteisiin voidaan lukea myös vaatimus lainsäädännön ja muun sääntelyn perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä tulkinnasta.⁶⁶ Liikuntalain tavoitteita ja lähtökohtia (2 §) tulee liikuntalainkin (1 §:n 2 momentti) mukaan arvioida ihmis- ja perusoikeusmyönteisellä tavalla ja niiden vaatimukset huomioon ottaen. Velvoitetta korostaa liikuntalain luonne puitelakina. Arvioinnin oikeudellinen peruskehikko rakentuu tällöin lapsen oikeuksien sopimuksen, perustuslain sekä liikuntalain tavoitesäännöksen muodostamasta kokonaisuudesta. Vaatimus perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä tulkinnasta velvoittaa myös urheilutoimijoita silloin, kun urheilussa sovelletaan liikuntalain säännöksiä ja tehdään yksilöiden oikeusasemiin vaikuttavia päätöksiä.

Lasten osalta on perustelua argumentoida, että perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite on korostunut. Sekä perustuslaki että lapsen oikeuksien sopimus tunnistavat ja tunnustavat nimittäin lasten oikeuden erityiseen suojeluun; lasten oikeuksiin ja niiden toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota sekä lainsäädännössä että sen soveltamisessa.⁶⁷ Oikeus perustuu siihen, että aikuista haavoittuvampina ja heistä monin tavoin riippuvaisina lapset eivät ole välttämättä tietoisia oikeuksistaan eivätkä tunnista itseensä kohdistuvia oikeu-

63. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti No 5 (2015) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet, kohdat 1, 18 ja 22.

64. LOS 4 artiklan ehdoton täytäntöönpanovelvoite koskee sopimuksen turvaamia KP-oikeuksia ja yleisperiaatteita (2, 3, 6 ja 12 artikla), TSS-oikeuksien osalta velvoite on jossain määrin joustavampi. YK 5, kohdat 6–8; YK 15, kohdat 112–116. Täytäntöönpanon näkökulmasta 19 artikla luokitellaan lähtökohtaisesti KP-oikeudeksi, johon sovelletaan ehdotonta täytäntöönpanovelvoitetta. Kun 19 artiklan vaatimusten täysimääräinen täyttäminen vaatii huomattavia resursseja, on asteittainen toteuttaminen jossain määrin sallittua. Kaikki asianmukaiset toimenpiteet lasten suojelemiseksi väkivallalta on kuitenkin toteutettava käytettävissä olevilla resursseilla, eikä esimerkiksi resurssirajoituksilla voida perustella riittämättömiä toimenpiteitä.

65. Kaarlo Tuori – Juha Lavapuro, Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvollisuus (PL 22 §) teoksessa Hallberg ym. 2005 (verkkoaineisto, päivitetty 6.10.2020).

66. HE 309/1993 vp, s. 75.

67. Ks. LOS 3.1 artikla ja HE 309/1993 vp, s. 45. Ks. myös esim. EIT:n ratkaisu Popov v. France 19.1.2012, kohta 103.

denloukkauksia tai pysty reagoimaan niihin ainakaan ilman aikuisen apua.⁶⁸ Tämä näkyi myös nyt käsiteltävien kyselytutkimusten vastauksissa muun muassa alaikäisten vaikeutena tunnistaa väkivaltatilanteita.

Urheilun sääntelyrakenne korostaa puolestaan tarvetta perusoikeuksien horisontaalivaikutusten toteuttamiselle. Urheilun käytännön organisointi ja yksilöiden oikeusasemien suojaaminen perustuvat monilta osin urheilujärjestöjen itsesääntelyyn eli sääntöihin ja määräyksiin, joista urheilujärjestöt päättävät lähtökohtaisesti yhdistysautonomiansa rajoissa. Vastaavasti urheilua välittömästi ja erityisesti koskevan julkisoikeudellisen sääntelyn, erityisesti lainsäädännön, määrä on rajallinen. Urheilujärjestöjen sääntelyauktoriteetti on perinteisesti varsin vahva, jolloin urheilijat ja muut toimijat voivat käytännössä vain joko hyväksyä voimassa olevan sääntelyn tai vetäytyä toiminnasta. Lajiliittojen ja muiden urheilujärjestöjen voimakas sääntelyauktoriteetti luo niille valta-aseman urheilijoihin ja muihin toimintapiirissään oleviin yksilöihin nähden.⁶⁹ Näissä olosuhteissa on olennaista, että urheilujärjestöt suojaavat aktiivisesti yksilöiden oikeuksien toteutumista. Oikeudellisessa tarkastelussa asetelma avautuu urheilujärjestöjen toimintaa suojaavan yhdistysautonomian ja yksilön oikeusasemaa turvaavien oikeuksien välisenä punnintana.⁷⁰

6. Keskustelua ja johtopäätöksiä

Urheilu on suomalaislasten suosituimpia harrastuksia⁷¹, ja useimmiten se on lapselle turvallinen ja positiivisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttava tapa viettää vapaa-aikaa. Sellaisena urheilulla on lukuisia potentiaalisia positiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen ja sitä kautta pitkälle aikuisuuteen saakka. Positiiviset vaikutukset voidaan kuitenkin saavuttaa vain lapsen kaikin tavoin turvalliseksi kokemassa urheiluympäristössä. Vaikka tässä artikkelissa käsiteltyihin tutkimuksiin liittyikin epävarmuustekijöitä (katso luku 2) eikä tuloksia voi ongelmitta yleistää väestötasolle, osoittavat ne kuitenkin, että alaikäiset kohtaavat urheilussa monenlaista väkivaltaa ja erityisesti henkinen väkivalta näyttää olevan urheilussa tyypillistä. Väkivaltaan syyllistyvät monet tahot, ja tekijöinä on niin aikuisia kuin vertaisia. Aina väkivallasta ei myöskään

68. Hakalehto 2018, s. 104.

69. Ks. yksityisten osapuolten merkityksestä perusoikeusharkinnassa Länsineva 2002, s. 146–150.

70. Ks. keskustelusta tältä osin myös Halila – Norros 2017, s. 166–168.

71. Katarina Kämppe – Annaleena Aira – Nina Halme – Pauliina Husu – Virpi Inkinen – Laura Joensuu – Sami Kokko – Kaarlo Laine – Kaisu Mononen – Sanna Palomäki – Timo Ståhl – Arja Sääkslahti – Tuija Tammelin, Results from Finland's 2018 report card on physical activity for children and youth. *Journal of Physical Activity and Health* 15(2) 2018, s. 355–356.

kerrota eteenpäin, eikä väkivaltaan puuttuminen näytä olevan kovin tehokasta, kun mittarina on väkivallan loppuminen.

Urheiluväkivalta on siten monimuotoinen ilmiö, ja siksi myös siihen puuttumiseksi tarvitaan monipuolisia toimenpiteitä. Esimerkiksi vertaisten suuri osuus tekijöistä voi viitata siihen, että urheiluväkivallassa on osin kyse samantyyppisestä ilmiöstä kuin vertaisten välisessä väkivallassa kouluissa. Siihen puuttumiseksi tarvitsemme osin erilaisia keinoja kuin valmentajan ja alaikäisen tai vanhemman ja lapsen väliseen väkivaltaan puuttumiseen. On esitetty, että valmentajakoulutuksessa voitaisiin keskittyä enemmän esimerkiksi valmentajan vuorovaikutusosaamiseen ja pedagogisiin taitoihin,⁷² jolloin mallia voisi ottaa esimerkiksi kasvatustieteellisestä koulutuksesta. Opettajan ja valmentajan työ on nimittäin hyvin samankaltaista, mutta opettajien koulutus sisältää huomattavasti enemmän pedagogisia ja kasvatuksellisia opintoja. Aikuisen ja lapsen välillä taas on aina läsnä valtasuhde,⁷³ joka vaikeuttaa väkivallan tunnistamista, siitä ilmoittamista ja siihen puuttumista. Voimassa oleva lainsäädäntömme perustuu esimerkiksi ajatukseen siitä, että vanhemmat tietävät, mikä on heidän lapsensa edun mukaista ja että he myös toimivat sen mukaisesti. Rajat vanhemman toimintaan puuttumiselle ovat melko korkealla: niitä asettavat lähinnä rikoslaki (39/1889) ja lastensuojelulaki (417/2007). Henkistä väkivaltaa, jossa vanhempi esimerkiksi eri tavoin painostaa tai jopa pakottaa lasta urheilussa, lainsäädäntö, oikeusjärjestelmä tai vanhempi ei itsekään välttämättä kovin hyvin tunnista.⁷⁴

Tässä artikkelissa olemme keskittyneet erityisesti liikuntalainsäädännön ja urheilun rahoituksen rooliin väkivallan ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Liikuntalainsäädäntömme on vakiintuneesti perustunut ajatukseen julkisen vallan resurssiohjauksesta ja urheilujärjestöjen keskeisestä asemasta toiminnan organisoijina,⁷⁵ eikä voimassa oleva lainsäädäntö tai urheilun oikeusturvajärjestelmä ota erityisesti huomioon alaikäisiä.⁷⁶ Alaikäisten oikeuksien turvaaminen urheilussa ei välttämättä merkitse tarvetta muuttaa sääntelyn perusratkaisuja, vaan sääntelyn toimivuutta voidaan parantaa asteittain. Liikuntalakiin olisi esimerkiksi mahdollista sisällyttää sekä julkisia että yksityisiä toimijoita koskeva velvollisuus edistää urheilun eettisesti kestävää perustaa ja varmistaa yksilöiden oikeuksien asianmukainen toteutuminen urheilussa. Säännös vahvistaisi kaik-

72. Marja Kokkonen – Sakari Holopainen, Viesteissä on voimaa valmennuksessa. *Liikunta ja Tiede* 59(3) 2022, s. 38–41.

73. Celia Doyle – Charles Timms, *Child Neglect and Emotional Abuse. Understanding, Assessment and Response*. Sage Publications 2014, s. 9.

74. Virve-Maria Toivonen – Kirsi Pollari, Hyvä hoito ja kasvatusta osana lapsen huoltoa, s. 70–114 teoksessa Suviaanna Hakalehto – Virve-Maria Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä*. Kauppakamari 2021, s. 70–114, 95–96.

75. Ks. myös Halila – Norros 2017, s. 111–113.

76. Ks. myös esim. Mike Hartill – Melanie Lang, *Safeguarding, child protection and abuse in sport: International perspectives on research, policy and practice*. Routledge 2014.

kien tahojen velvollisuuksia toimia turvallisen toimintaympäristön varmistamiseksi ja korostaisi velvoitteen merkitystä urheilun organisoinnin yhtenä peruskiivenä. Säännökseen voitaisiin viitata liikuntalain 2 §:n tavoitesäännöksen ohella päätettäessä liikuntajärjestöjen ja muiden vastaavien tahojen valtionavustuksista.

Myös urheilun oikeusturvajärjestelmää olisi kehitettävä niin, että se ottaa huomioon alaikäiset oikeusturvan tarvitsijoina. Kestävän kehityksen saaminen aikaan edellyttää rinnakkaisia toimia. Esimerkiksi lasten keskinäisen väkivallan selvittelyssä täytyy olla käytössä myös muita kuin virallisia, usein pitkäkestoisia ja kaukana lasten arjesta tapahtuvia kurinpitomenettelyjä. Tarvitsemme nopeaa ja ikätasoaista ruohonjuuritason toimintaa, joka perustuu ymmärrykseen väkivallan eri muodoista ja niiden seurauksista sekä aitoon haluun puuttua väkivaltaan tehokkaasti. Toisaalta myös voimassa olevia oikeusturvamekanismeja on kehitettävä edelleen niin, että alaikäisten oikeudet voidaan ottaa asianmukaisesti huomioon väkivaltatapausten tutkinnassa ja käsittelyssä. Kyse on esimerkiksi asian selvittämiseksi suoritettavan kuulemisen toteuttamisesta siten, että alaikäisten kehitysvaiheesta seuraavat vaatimukset menettelylle voidaan varmistaa. Vaatimusten tulee koskea sekä lajiliittojen ja seurojen että SUEKin selvitys- ja tutkintatoimia. Kaikkein vakavimmissa tapauksissa on varmistettava tietojenvaihdon toimivuus. Tämä voi edellyttää sitä, että SUEKin asemasta ja tehtävistä säädetään jatkossa lailla.

Toistaiseksi valtio ja kunnat ohjaavat turvallista urheilutoimintaa lainsäädännön sijaan ennen kaikkea rahoituksella. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että urheilun rahoitusmallit (julkinen rahoitus ja sponsorit) ovat osa niitä tekijöitä, jotka altistavat urheilijoita väkivallalle.⁷⁷ Menestyneimmille urheilujärjestöille myönnetään yleensä enemmän varoja kuin vähemmän menestyneille, ja tämä luo noidankehän, jossa urheilujärjestöt pyrkivät menestykseen urheilijoiden hyvinvoinnin sijaan tai kustannuksella.⁷⁸ Näin siitä huolimatta, että sekä julkisella vallalla että urheilutoimijoilla on kuvaamamme mukaisesti (luku 5) velvoite ottaa turvallinen urheiluympäristö huomioon rahoituksessa. Velvoitetta on viime vuosina tehostettu, mutta jatkossa on seurattava tarkoin, kuinka vaikuttavasti rahanjakojärjestelmä puuttuu väkivaltaan urheilussa ja onko 15 % riittävä osuus turvaamaan turvallista urheiluympäristöä.

Näkemyksemme mukaan lainsäädännölliset ja mahdolliset rakenteelliset ratkaisut eivät kuitenkaan yksin riitä. Vanhemmat, valmentajat, lapset ja urheilutoimijat tarvitsevat lisää tietoa ja ymmärrystä turvallisista urheiluympäristöistä sekä siitä, millainen käytös tai toiminta voi olla vahingollista lapsille ja millai-

77. Ks. näistä tekijöistä suomalaisessa kontekstissa kokoavasti Jatta Muhonen – Virve Toivonen – Antti Aine – Marja Kokkonen, *Tapaustutkimus henkisestä väkivallasta urheilussa* (tulossa 2024).

78. Kerr ym. 2019; Wendy MacGregor, *Using Canadian Law to Prevent, Respond to and Remedy Maltreatment in Sport: Listening to and Learning from Athletes*. Dalhousie University Halifax, Master of Law -tutkielma 2020, s. 23.

sin seurauksin. Erityisesti henkisen väkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista on vahvistettava. Tässä urheilu- ja valmennustoiminnan systemaattisella ja laaja-alaisella koulutuksella on keskeinen asema. Erityisen tärkeää tämä on urheilussa, jossa urheilukulttuurin on osoitettu olevan yksi väkivaltaa mahdollistava ja ylläpitävä tekijä. Kyse on siitä, että urheilussa keskiössä ovat urheilijan hyvinvoinnin sijaan menestys ja ajatus ”voittamisesta hinnalla millä hyvänsä”.⁷⁹ Tästä seuraa, että mainittuihin tavoitteisiin tähtäävä epäasiallinenkin toiminta, kuten kiroilu ja huutaminen, koetaan urheilussa normaaliksi, vaikka muissa ympäristöissä se olisi itsestään selvästi kiellettyä.⁸⁰ Tiedon ja ymmärryksen lisääminen voi auttaa murtamaan myös urheilun vaikenemisen kulttuuria eli sitä, että epäkohtien esille nostamista vältellään eri syistä. Urheilijat pelkäävät epäkohtien esille noston seurauksia, ja urheiluseuroissa saatetaan pelätä, että menestyvä valmentaja jättää seuran.⁸¹

Väkivaltainen ja muu epäasiallinen käyttäytyminen on aina mahdollista, kun ihmiset kohtaavat toisiaan. Siten sen loppumisesta on vastuu jokaisella, myös urheilijoilla itsellään. Ensisijaista kuitenkin on, että aikuiset – julkinen valta, urheiluorganisaatiot, vanhemmat ja valmentajat – luovat sellaiset rakenteet ja ympäristöt, joissa alaikäisiin kohdistuva väkivalta on mahdollista tunnistaa ja joissa siihen voidaan tehokkaasti puuttua. Yksi kyselyymme vastanneista urheilijoista kiteyttikin avovastauksessaan: ”Kenenkään ei pitäisi joutua epäasiallisen käytöksen uhriksi eikä pelätä aikuisia.”

79. Gretchen Kerr – Ashley E. Stirling, Where is safeguarding in sport psychology research and practice? *Journal of Applied Sport Psychology* 31(4) 2019, s. 367–384 osoitteessa <https://doi.org/10.1080/10413200.2018.1559255> (vierailtu 23.4.2024) ja Victoria Roberts – Victor Sojo – Felix Grant, Organisational factors and non-accidental violence in sport: A systematic review. *Sport Management Review* 23(1) 2020, s. 8–27.

80. Kun epäasiallinen vallankäyttö hiljaisesti sallitaan, siitä tulee vähitellen normaalia eivätkä urheilijat, vanhemmat, valmentajat ja muut urheilun parissa toimivat henkilöt välttämättä edes tunnista väkivaltaa. Wilinsky – McCabe 2021 ja Sylvie Parent – Marie-Pier Vaillancourt-Morel, Magnitude and risk factors for interpersonal violence experienced by Canadian teenagers in the sport context. *Journal of Sport and Social Issues* 45(6) 2021, s. 528–544.

81. Froukje Smits – Frank Jacobs – Annelies Knoppers, ‘Everything revolves around gymnastics’: Athletes and parents make sense of elite youth sport. *Sport in Society* 20(1) 2017, s. 66–83.

Children's experiences of violence in sports activities

VIRVE TOIVONEN, LL.D., Trained on the Bench, Docent, University Lecturer, University of Helsinki – ANTTI AINE, LL.D., Trained on the Bench, Professor, Universities of Helsinki and Turku

Every child has the right to participate in sports in a healthy and safe environment, as articulated in Article 19 of the Convention on the Rights of the Child (CRC). Nevertheless, research suggests that minor athletes (under 18 years of age) encounter various forms of violence within sports activities. Such violence can be particularly detrimental to children with effects that may be significant and enduring. Additionally, children may struggle to recognise and respond to violent behaviour. Our study aimed to examine the prevalence, types and perpetrators of violence among minor athletes in Finnish sports, alongside examining the role of sports regulations and legal remedies in safeguarding child athletes.

To address these objectives, we conducted an online survey involving child athletes (N=3,030). Statistical analysis of the survey data was performed using the SPSS program, employing techniques of frequency distributions, cross-tabulation and the Chi-square test. Furthermore, Finnish sports law and regulation was subjected to legal dogmatic analysis.

The findings revealed that: a) various forms of violence are present in Finnish sports, with emotional violence being the most prevalent; b) children can be both victims and perpetrators of violence in sports; and c) many children choose not to speak about violence and, even when they do, the matter may not be adequately addressed, leading to continued violence. These findings underscore the importance of initiatives aimed at fostering openness, equality, ethics and safety within sports environments.